
Perceived social justice and its relationship with the ethnic identity of Turkish and Kurdish youth in the cities of Tabriz and Buchan

Maria Pashaee

Ph. D. Student in Sociology, Department of Social Sciences, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

Mahmood Elmi

*Assistant Professor, Department of Sociology, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran
(Corresponding Author). E- mail: elmim@iaut.ac.ir*

Davood Ebrahimpour

Assistant Professor, Department of Sociology, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

Ethnic identity is one of the types of collective identities and refers to a set of characteristics and features that distinguish an ethnic group from each other and create a kind of sense of belonging to each other and integrate them. The main purpose of the study was to determine the relationship between the adherence of Turkish and Kurdish youth in the cities of Tabriz and Bukan to ethnic identity and perceived social justice. The research method was survey and the data collection tool were a standard Finnish questionnaire and a researcher-made questionnaire. The statistical population was the youth of Tabriz and Bukan. The method of systematic random sampling and the sample size were determined in two groups of 771 people. According to the findings, there was a significant positive relationship between perceived social justice and adherence to ethnic identity among Turkish and Kurdish youth in Tabriz and Bukan. The level of adherence to ethnic identity and the level of perceived social justice among the Kurdish youth of Bukan were significantly higher than the Turkish youth of Tabriz. There was no significant difference in adherence to ethnic identity indicators among Turkish and Kurdish youth in Tabriz and Bukan.

Conflict of interest:

ACCORDING TO THE AUTHORS, THE ARTICLE DID NOT HAVE ANY CONFLICT OF INTEREST.

Key words: *Ethnic Identity, Perceived Social Justice, Turkish and Kurdish Youth.*

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال هفدهم، شماره شصت و پنجم، زمستان ۱۴۰۳

ص ص ۶۸-۸۴

«مقاله پژوهشی»

عدالت اجتماعی ادراک شده و رابطه آن با هویت قومی جوانان

ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان

ماریا پاشایی^۱

محمود علمی^۲

داود ابراهیم‌پور^۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۲/۱/۲۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۷

چکیده

هویت قومی یکی از انواع هویت‌های جمعی و به مجموعه مشخصات و ویژگی‌هایی اطلاق می‌شود که یک قوم را از همدیگر متمایز می‌کند و بین اعضای قوم یک نوع احساس تعلق به یکدیگر ایجاد کرده و آن‌ها را منسجم می‌کند. هدف اصلی تحقیق تعیین رابطه بین پای‌بندی جوانان ترک و کرد (شهرهای تبریز و بوکان) به هویت قومی با عدالت اجتماعی ادراک شده بود. روش تحقیق پیمایش و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد فینی و پرسشنامه محقق ساخته بود. جامعه آماری جوانان شهر تبریز و بوکان می‌باشد. روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک و حجم نمونه در دو گروه ۷۷۱ نفر تعیین شده بود. بر اساس یافته‌های به دست آمده بین عدالت اجتماعی ادراک شده و پای‌بندی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود داشت و میزان پای‌بندی به هویت قومی و میزان عدالت اجتماعی ادراک شده در بین جوانان کرد شهر بوکان به طور معنی‌داری بیشتر از جوانان ترک شهر تبریز بود. میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد در شهرهای تبریز و بوکان تفاوت معنی‌داری نداشت، ولی میزان دلبستگی اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان کرد شهر بوکان به طور معنی‌داری بیشتر از جوانان ترک شهر تبریز بود. واژگان کلیدی: هویت قومی، عدالت اجتماعی ادراک شده، جوانان ترک و کرد.

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران (نویسنده مسئول). E-mail: elmim@iaut.ac.ir

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

مقدمه

هویت قومی یکی از انواع هویت‌های جمعی و دارای سطح پایین از هویت ملی است و به مجموعه مشخصات و ویژگی‌هایی اطلاق می‌شود که یک قوم را از همدیگر متمایز می‌کند و بین اعضای قوم یک نوع احساس تعلق به همدیگر ایجاد کرده و آن‌ها را منسجم می‌کند. هویت قومی مانند دیگر پدیده‌های اجتماعی مقوله‌ای تاریخی است که در سیر حوادث و مشی وقایع تاریخی پدیدار می‌شود، رشد می‌کند، دگرگون می‌شود و معانی گوناگون و متفاوت پیدا می‌کند. از این رو از عوامل گوناگونی که برای تعریف قوم و ملت و قومیت و ملیت و هویت قومی و ملی در نظر آمده مانند نژاد، سرزمین، دولت و فرهنگ مشترک و ریشه‌های تاریخی دین و ارزش‌های اجتماعی، اقتصاد و روابط تولید هیچ کدام یا هیچ مجموعه مشخصی از آن‌ها را نمی‌توان ملاکی برای تعریف در نظر گرفت. قوم یا ملت در هر دوره‌ای مجموعه‌ای از چند عامل اهمیت می‌یابد و سیر حوادث و وقایع تاریخی آن را دگرگون می‌کند.

هویت ملی و قومی امری طبیعی و ثابت نیست که پایه‌های مشخص و تغییرناپذیری داشته باشد بلکه پدیداری است که گذشته از عناصر عینی و آفاقی ریشه در تجربه‌های مشترک و خاطرات و تصورات جمعی مردم دارد (۲). تعدد اقوام و تنوع آن یکی از مسائل مهم هست که برخی کشورها با آن مواجه هستند. ایران هم یکی از این کشورها است. این تنوع و تعدد قومی چالش‌هایی را در قالب تهدید یا فرصت برای حکومت مرکزی به ارمغان می‌آورد که متناسب با مبانی تئوریک و نظری حکومت یا ایدئولوژی غالب، با آن مواجه می‌شود. هویت‌های جمعی کلان و میانه نظیر هویت‌های قومی، زبانی و فرهنگی و اجتماعی پیوسته در پی انسجام و شکل‌دهی خود در یک نظام اجتماعی بزرگ‌تر هستند، به گونه‌ای که نخبگان آن‌ها با برجسته کردن تعلقات و ویژگی‌های گروه، سعی در حفظ و استمرار هویت قومی خود دارند. بررسی‌ها نشان داده که انسان‌ها فقط تابع یک هویت واحد نیستند بلکه به هویت‌های متعددی وابسته هستند. شخص می‌تواند همزمان هویت ملی، هویت مذهبی، هویت طبقاتی و سیاسی و همین‌طور هویت قومی داشته باشد و هیچ تعارضی میان این هویت‌ها به چشم نخورد.

در راستای هویت ملی و مولفه‌ها و عوامل تاثیرگذار بر آن، مسئله هویت قومی و حفظ عناصر تاریخی و فرهنگی آن، به خصوص در بین دو قوم آذربایجانی یعنی ترکی آذری و کردی هم چنان به چشم می‌خورد. سطح هویت قومی جذاب‌ترین و خاص‌ترین نوع هویت می‌باشد و به احساس تعلق و وفاداری فرد نسبت به آداب و رسوم و تاریخ سرزمین و زبان محلی و قومی اشاره دارد و نوعی احساس تعلق قدیمی به محیط جغرافیایی را متبلور می‌سازد و در زمره کهن‌ترین و رایج‌ترین تعلق‌ها می‌باشند. وجود جنبش‌هایی که با هدف حفظ و احیای عناصر هویت محلی و مقابله با بحران‌های جهانی شکل می‌گیرد نشان از احیای هویت‌های قومی، در فضای اجتماعی - فرهنگی هستند که به دنبال فرهنگ و هویت سنتی ناب هستند و در برابر جریان‌های جهانی شدن، اقدام به بازسازی مرزهای فضای محدود فرهنگی خویش می‌نمایند، در بیان آن‌ها می‌توان به ظهور هویت‌های قومی، هویت‌های نژادی، طرف‌داران جنبش محیط زیست و غیره

اشاره نمود. یکی از متغیرهای مرتبط با هویت قومی در جوامع دارای قومیت متغیر احساس عدالت است. احساس عدالت یکی از شاخص‌های اصلی رفاه اجتماعی محسوب می‌شود که از منظرهای مختلف قابل طبقه‌بندی و دسته‌بندی به سطوح و عناصر داخلی آن است. در یک دسته‌بندی عدالت به دو سطح فردی و اجتماعی قابل تقسیم است و در دسته‌بندی دیگری عدالت را به دو نوع عدالت توزیعی و عدالت رویه‌ای تقسیم می‌نمایند. در قالب اجتماعی؛ عدالت شامل مجموعه سیاسی اقتصادی فرهنگی می‌شود که مربوط به عملکرد سازمان‌ها است. عقل جمعی بشر عدالت را نیک می‌داند و یکی از مباحث مهم در فلسفه سیاسی محسوب می‌شود مفاهیمی مانند برابری- انصاف و مساوات به عنوان مترادف‌های معنایی و ملزومات اجرای عدالت در عمل محسوب می‌شوند و یکی از ضروریات تحقق مشروعیت حاکمیت در هر جامعه‌ای عدالت است. عدالت یک ابزار استانداردسازی قضاوت در خصوص اجرای شکل صحیح نیازهای فردی و جمعی افراد جامعه است (۱۰).

بررسی‌ها نشان داده که انسان‌ها فقط تابع یک هویت واحد نیستند بلکه به هویت‌های متعددی وابسته هستند. شخص می‌تواند همزمان هویت ملی، هویت مذهبی، هویت طبقاتی و سیاسی و همین‌طور هویت قومی داشته باشد و هیچ تعارضی میان این هویت‌ها به چشم نخورد. در راستای هویت ملی مسئله هویت قومی و حفظ عناصر تاریخی و فرهنگی آن، به خصوص در بین دو قوم آذربایجانی یعنی ترکی آذری و کردی هم چنان به چشم می‌خورد. شهرهای تبریز و بوکان با قدمت زیاد به عنوان شهرهای استراتژیک محل سکونت اقوام و طوایف و مذاهب مختلفی هستند و علاوه بر افراد بومی تعداد زیادی مهاجرین نیز در این دو شهر زندگی می‌کنند. شرایط خاص فرهنگی و قومی در این دو شهر و به خصوص که محل تلاقی قومیت‌های تاریخی در کشور هست زمینه مناسبی می‌تواند برای وقوع بحران‌های قومی فراهم سازد که متاثر از عدالت اجتماعی ادراک شده یا احساس عدالت اجتماعی هستند. از عدالت اجتماعی ادراک شده در این دو شهر تبریز و بوکان آمار دقیقی در دست نیست و تاکنون پژوهش دقیقی با این عنوان انجام نشده است. لذا با توجه به نحوه توزیع امکانات نوعی احساس محرومیت و حساسیت به عدالت اجتماعی در میان مردم شکل گرفته است. با توجه به این احتمالات که توزیع امکانات مناسب نیست و برای کلیه اقوام یکسان نیست و از طرف دیگر چون کمال مطلوب هر حکومت ملی برخورداری از یک ملت یکپارچه است که در میان اعضای آن تفاوت‌های چشمگیر زبانی، مذهبی، قومی و نژادی باعث احساس بی‌عدالتی نگردد و همگان به یک هویت فراگیر ملی تعلق خاطر داشته و به آن وفادار باشند. لذا بررسی میزان احساس عدالت اجتماعی و ارتباط میزان پای‌بندی به هویت ملی آن در این دو شهر موضوع قابل بررسی علمی است با توجه به این توضیحات پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوال اساسی است که آیا بین گرایش به هویت قومی با عدالت اجتماعی ادراک شده در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان ارتباطی

وجود دارد؟ هدف کلی تحقیق تعیین رابطه بین میزان پای‌بندی جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان به هویت قومی با عدالت اجتماعی ادراک شده است.

هویت قومی

هویت قومی یکی از انواع هویت‌هاست. فرد در کنار هویت قومی خود ممکن است انواع هویت‌های دیگر از جمله هویت ملی و مذهبی و هویت شغلی و غیره را نیز داشته باشد؛ مهم اهمیت یافتن یکی از مولفه‌های هویتی در شرایط خاص اجتماعی یا در وضعیت‌های تعاملی خاص است. قومیت را هم چنین می‌توان بعد قومی هویت فرد دانست. در شرایطی که این بعد از هویت فرد برجسته می‌شود و اهمیت می‌یابد؛ مبنای همانندسازی اجتماعی قدرت‌مندی قرار می‌گیرد که اغلب با احساسات و عواطف شدید همراه است.

فینی در بررسی مفصلی که درباره هویت‌های قومی انجام داده است به این نتیجه رسیده که تعریفی از هویت قومی که پذیرش گسترده در میان پژوهشگران داشته باشد وجود ندارد و هویت قومی را به عنوان تلفیقی از نگرش‌های فرد به گروه منشاء خود و کردارهای فرهنگی مشترک آن گروه و نیز احساس تعلق با آن گروه تعریف می‌کنند. آن‌ها هم چنین اظهار می‌دارند که علاوه بر احساس مثبت نسبت به گروه خودی که سبب تعلق و تفاخر نسبت به درون گروه می‌شود باید چگونگی تفکیک گروه خود و گروه‌های دیگر و ترجیحی که فرد به افراد و شیوه‌های درون گروه خود دارد؛ مانند تعصب درون گروه با التفات ویژه به افراد خود در تعریف هویت قومی در نظر گرفت (۹). این دو محقق با خلاصه کردن ابعاد قومیت و هویت قومی به دو بعد تعلق و تفاخر قومی و تفکیک قومی، مقیاس هویت قومی را مبنای پژوهش‌های تجربی خود قرار دادند. تعلق و تفاخر قومی بیانگر تعلق و رضایت خاطر فرد از گروه قومی خود از احساسات و نگرش‌های مرتبط به عضویت در گروه و توجه و علاقه او به فرهنگ تاریخ و آداب و رسوم گروه قومی در این چهارچوب است. مقصود از بعد تفکیک قومی تمایل فرد به تفکیک میان گروه‌های قومی هم در سطح انتزاعی و هم در سطح مشخص است. اگر در افراد حس تفکیک قومی قوی باشد معمولاً به منشأ قومی فرد دیگری که با او در تعامل قرار گرفته است توجه می‌کند. در نتیجه ترجیح می‌دهد با اعضای گروه قومی خود ارتباط داشته باشد و معاشرت کنند و بیشتر دوستان خود را از میان اعضای درون گروه خود بر می‌گزیند و تمایل به ازدواج با عضوی از گروه قومی خود دارد (۹).

چارچوب نظری

چارچوب نظری تحقیق بر اساس نظریات جان ترنر، هنری تاجفل، اریک اریکسون و نظریات تعصب آدرنو و توماس آلپورت الهام گرفته شده است و برای تبیین عدالت اجتماعی ادراک شده از نظریات جان رالز و آمارتیا سن استفاده شده است. ترنر در نظریه هویت اجتماعی خود، هویت اجتماعی را چنین تعریف

می‌کند: هویت اجتماعی در واقع دو نظریه مرتبط با هم ولی متفاوت را شامل می‌شود؛ نظریه هویت اجتماعی و نظریه خود مقوله‌بندی کانون نظریه هویت اجتماعی ارتباطات بین‌گروهی و مخصوصاً سوگیری درون گروه و کشمکش اجتماعی است. در صورتی که نظریه خود مقوله‌بندی در گروه روان‌شناختی و فرایندهای مرتبط با پیوستگی و تعاون و تاثیرپذیری اجتماعی بنیاد گرفته است (۱۲). بنابراین تعلق افراد به گروه‌های متفاوت است که آن‌ها با یک هویت اجتماعی به معرفی وضعیت به خصوصیات‌شان در جامعه دست می‌یابد. اما تعلق به گروه معین فقط در صورتی به مشارکت در یک هویت اجتماعی مثبت می‌انجامد که مشخصه آن گروه بتواند به طور جانب‌دارانه با دیگر گروه‌ها مقایسه شود؛ در این مقایسه افراد به داوری به نفع گروه خود گرایش دارند. بنابراین هویت اجتماعی نوعی خودشناسی فرد در رابطه با دیگران است که نشان می‌دهد آن شخص از نظر روان‌شناختی و اجتماعی کیست و چه جایگاهی دارد. به نظر هنری تاجفل، هویت اجتماعی درکی از کیستی خود است که فرد در ارتباط با عضویت در گروه‌های اجتماعی گوناگون به دست می‌آورد (۱۱).

فرضیه اصلی تئوری مقوله‌بندی این است که هویت اجتماعی در بسیاری موارد مانع جهت‌گیری فرد به طرف هویت شخصی می‌شود. افراد جامعه خودشان را مقوله‌بندی اجتماعی برجسته‌ای کلیشه‌ای می‌کنند که این کار به یک هویت ادراکی افزوده بین خود و اعضای درون گروه و یک تمایز ادراکی افزوده بین اعضای درون گروه و برون گروه منجر می‌شود. هویت در این نظریه بر اساس احساس تعلق تعریف می‌شود به این معنی که فرد آن‌هایی را که به آن تعلق دارند به عنوان درون گروه و مقوله مثبت و آن‌هایی را که به آن‌ها متعلق نیست تحت عنوان برون گروهی می‌شناسند در تئوری هویت اجتماعی تاجفل و ترنر یک شخص تنها یک خود شخصی ندارد بلکه دارای چندین خود است که با عضویت گروهی همخوانی دارد. زمینه‌های متفاوت اجتماعی ممکن است یک شخص را به فکر کردن، احساس کردن و عمل کردن بر مبنای رده خود شخصی، خانوادگی یا ملی‌اش برانگیزاند (۱۲).

نظریه عدالت رالز بر مبنای برابری است. بر مبنای این هدف اصولی که ضروری است همه مردم در همه زمینه‌ها باید برابر باشند. او عدالت را بر مبنای نظریه قرارداد اجتماعی ژان ژاک روسو قرار می‌دهد و آن را تکمیل می‌کند. در نظریه رالز عدالت بر مبنای ترتیبیاتی است که به صورت داوطلبانه و به صورت قرارداد بین مردم ایجاد می‌شود. مثلاً قرارداد برای نوع حکومت، نوع اخلاق، نوع خانواده، نوع اقتصاد و غیره. منظور از قرارداد اجتماعی نوعی توافق‌های جمعی است که بعضاً در قانون اساسی و یا قوانین دیگر منعکس می‌شود یا قراردادهای ضمنی است که در جایی مدون نشده است.

از نظر روسو امور جامعه بایستی بر اساس قرارداد اجتماعی تنظیم شود. این قرارداد اجتماعی باید قابل مذاکره مجدد و تصحیح مجدد باشد. رالز معتقد است که در هر قرارداد اجتماعی امکان دارد امتیاز افراد و گروه‌های خاصی در نحوه شکل‌گیری قرارداد اجتماعی منعکس شود. هر نوع امتیاز خاص ویژه که در قرارداد اجتماعی منعکس شود، غیر منصفانه است. اگر بخواهیم روابط یک جامعه انسانی را در قالب یک

قرارداد اجتماعی تنظیم کنیم به احتمال زیاد امتیازات خاصی که یک عده‌ای دارند در نتیجه و ماحصل آن قرارداد وارد خواهد شد. اگر عده‌ای ثروت‌مندتر هستند قرارداد اجتماعی که تنظیم می‌شود به نفع آن‌ها خواهد بود. لذا قرارداد اجتماعی که ژان ژاک روسو گفته است اگر بین مردم موجود باشند امتیازها و محرومیت‌هایی در آن وارد می‌شود(۸).

بر اساس برابری رالز هیچ کس از هیچ امتیازی برخوردار نیست. وی در مورد توزیع ثروت و قدرت یک اصل را مطرح می‌کند توزیع اختیار و قدرت سیاسی و اجتماعی می‌تواند نابرابر باشد با این شرط که این قدرت‌های غیربرابر به مناصب مربوط باشد نه به آدم‌ها. شرط دوم این است که همه بتوانند برای دستیابی به آن مناصب با هم رقابت کنند. شرط برابری در توزیع ثروت این است که نابرابری را تا آن جا باید قبول کنیم که به نفع همه و به خصوص به نفع کم بهره‌ترین‌ها باشد. این نظریه برابری بر مبنای آزادی‌هایی است که بدون وجود آزادی تحقق شرایط برابر امکان‌پذیر نیست. در نظر رالز آزادی باید برای همه وجود داشته باشد که عبارتند از آزادی اندیشه، آزادی سیاسی، آزادی اجتماعات و مشارکت در آن‌ها، آزادی‌های حافظ کرامت انسان‌ها و غیره.

پیشینه تحقیق

یعقوبی(۱۳)، در پژوهش خود با عنوان درک ایرانیان از عدالت تلاش کرده است. از جمله یافته‌های این تحقیق آن است که میزان احساس عدالت در تهران به طور معناداری از شهر قم کمتر است. در خصوص معیارهای عدالت ۳/۲۸ درصد به کسانی که زحمت بیشتری دارند باید امکانات بیشتری داده شود. ۶/۲۰ درصد شایسته‌سالاری و معتقدند باید به افراد شایسته امکانات و امتیازات بیشتری داد. اما ۵۱ درصد از پاسخگویان معیار عدالت را برابری دانسته و می‌گویند همه امکانات و منابع کشور باید به طور مساوی بین همه ایرانیان تقسیم شود.

جعفرپور و حیدری(۶)، در تحقیقی با عنوان رابطه هویت ملی و هویت قومی در ایران به این نتیجه رسیدند که هویت قومی می‌تواند در عرض هویت ملی قرار بگیرد و ضرورتاً در تقابل با آن نیست. نیز ارتباط مثبت بین هویت قومی و هویت ملی به دست آمد. هویت ایرانی تک بعدی نیست و لازم است به تمام ابعاد آن توجه کرد و هم‌چنین هویت قومی منجر به هویت و تقویت هویت و انسجام ملی می‌شود. در بعد سیاسی بین این‌ها رابطه منفی وجود دارد.

احمدلو(۱)، در تحقیقی با عنوان بررسی رابطه میزان هویت ملی و قومی در بین جوانان تبریز با استفاده از مولفه‌هایی مانند گرایش به زبان و ادبیات فارسی، میراث فرهنگی ملی، وابستگی ملی، گرایش سیاسی و گرایش دینی به این نتیجه دست یافت که هویت ملی و قومی با هم ارتباط دارند و افراد جامعه در فرایند جامعه‌پذیری، هم هویت ملی و هم هویت قومی را درونی می‌کنند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که

جوانان تبریز در عین گرایش به هویت ملی؛ نسبت به هویت قومی نیز گرایشی قوی دارند و بین این دو نوع هویت جمعی رابطه مثبتی برقرار است.

نواح (۷)، در تحقیقی با عنوان محرومیت نسبی در میان اعراب خوزستان و رابطه آن با هویت ملی و قومی را انجام داد. یافته‌ها نشان داد که با افزایش احساس محرومیت نسبی، هویت قومی در میان اعراب خوزستان تشدید شده و در پی آن برخی جنبه‌های هویت ملی آنان کاهش می‌یابد. هم‌چنین یافته‌های این تحقیق نشان داد که بین هویت قومی و هویت ملی رابطه معکوسی وجود دارد.

فینی (۹)، در پژوهشی با عنوان رشد هویت قومی در بین اقلیت‌های قومی دانش‌آموزی در شهر لس آنجلس مطالعه‌ای انجام داد و در این مطالعه نحوه تعامل این دو هویت را مورد توجه قرار داد. یافته‌های او نشان از اهمیت مطالعات هویت قومی در دنیا دارد و اهمیت موضوع انسجام ملی با توجه به تنوع قومی و فرهنگی در درون کشورها موجب شکل‌گیری انواع سیاست‌های انسجام‌بخش در کشورهای مختلف دنیا از جمله در فرانسه، ترکیه، چین، کانادا، هند و ایالات متحده شده است.

فرمن (۳)، در پژوهش خود نشان داد که احساس برخورداری از منابع اطلاعاتی و دانش همگانی، احساس برخورداری از خدمات اجتماعی به صورت عادلانه، احساس پذیرش اجتماعی، احساس برخورداری از حمایت دولت در مواقع بحران و یا خشکسالی و سیاست‌ها و برنامه‌های ساماندهی جوامع روستایی از متغیرهای تاثیرگذار در بهبود احساس عدالت اجتماعی در مناطق روستایی محسوب می‌شود.

فرضیه‌های تحقیق

۱. بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان پای‌بندی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.
۲. بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.
۳. بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان تعلق اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.
۴. بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان دلبستگی اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.
۵. بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان تعصب اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.
۶. بین میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد در شهرهای تبریز و بوکان بر حسب جنسیت تفاوت وجود دارد.

۷. میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی بر حسب نوع قوم جوانان (ترک و کرد) در شهرهای تبریز و بوکان متفاوت است.

تعریف متغیرها

عدالت اجتماعی ادراک شده

عبارت از احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، در توزیع امکانات آموزشی، بهداشتی و سلامت می‌باشد. عدالت اجتماعی جزو موضوعات محوری در مشارکت افراد جامعه در سیاست‌های خرد و کلان هر جامعه‌ای محسوب می‌شود. برای سنجش عدالت اجتماعی ادراک شده جوانان ترک و کرد از سه متغیر مربوط به عدالت توزیعی بر پایه نظریه تاجفل و رالز استفاده شده است. این متغیر در سطح سنجش فاصله‌ای با ابعاد و گویه‌های زیر اندازه‌گیری شده است:

الف) در بعد احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی: دسترسی به اطلاعات مشاغل و نیازمندی استخدام، امکان انتخاب شغل متناسب با قابلیت‌ها، وجود اطلاعات آموزشی در خصوص کارآفرینی، وجود امکان تحرک شغلی برای همه.

ب) در بعد احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی: فضاهای آموزشی مناسب، اطلاعات و آموزش‌های نوین، ادامه تحصیلات تکمیلی، آموزش‌های مجازی و اینترنت.

ج) در بعد احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت: دسترسی به مراکز درمانی، تجهیز مراکز درمانی، زیرساخت‌های بهداشتی، دسترسی به دارو و داروخانه مکفی.

هویت قومی

یکی از انواع هویت‌های جمعی و دارای سطح پایین از هویت ملی است و به مجموعه مشخصات و ویژگی‌هایی اطلاق می‌شود که یک قوم را از همدیگر متمایز می‌کند و بین اعضای قوم یک نوع احساس تعلق به همدیگر ایجاد کرده و آن‌ها را منسجم می‌کند (۱).

این متغیر در سطح سنجش فاصله‌ای با ابعاد و گویه‌های زیر اندازه‌گیری شده است:

الف) در بعد میزان تعلق اجتماعی به هویت قومی:

۱. افتخار به تبار قومی

۲. مهم و باارزش بودن هم قومی‌ها

۳. علاقه به تاریخ و اطلاعات تاریخی قوم خود

۴. واکنش به انتقادات از قوم

گویه‌ها:

۱. به تبار قومی خود افتخار می‌کنم.

۲. هم قومی‌ها برایم مهم و باارزش هستند.
  ۳. به مطالعه تاریخ و اطلاعات تاریخی قوم خود علاقه دارم.
  ۴. نسبت به انتقادهای از قوم خود واکنش و خشم نشان می‌دهم.
  ۵. در سازمان‌هایی که بیشترین اعضا از قوم من هست، مشارکت فعال دارم.
- (ب) در بعد دلبستگی اجتماعی به هویت قومی:
۱. ارتقای جایگاه قوم خود در بین سایر اقوام
  ۲. حفظ اسطوره‌ها و میراث تاریخی
  ۳. حفظ یکپارچگی و وحدت افراد قومی
  ۴. اظهار علاقه به نخبگان قومی (علمی، نظامی، هنری، قهرمانان)
- گویه‌ها:

۱. برای ارتقای جایگاه ایران در بین کشورها تلاش می‌کنم.
  ۲. حفظ یکپارچگی و تمامیت ارضی قوم خود در اولویت اهدافم قرار دارد.
  ۳. حفظ اسطوره‌ها و میراث تاریخی قومی برایم باارزش و مهم است.
  ۴. به نخبگان قومی (علمی، نظامی، هنری، قهرمانان) علاقه دارم و آن‌ها را الگوی خود می‌دانم.
- (ج) در بعد تعصب اجتماعی به هویت قومی:
۱. کینه نسبت به دشمنان و رقیبان قومی
  ۲. احساس ناخوشایندی نسبت به غیر افراد قومی
  ۳. خوشحالی از موفقیت‌های قومی
  ۴. احساس ناخوشایندی از انتقاد از قومی
- گویه‌ها:

۱. نسبت به دشمنان و رقیبان قوم خود احساس کینه و خشم دارم.
۲. نسبت به غیر افراد قومی احساس ناخوشایندی دارم.
۳. از موفقیت‌های قومی احساس شادمانی می‌کنم.
۴. از انتقاد از قوم خود ناخوشایند بوده و احساس خشم می‌کنم.
۵. به خوبی می‌دانم عضویت در گروه قومی برایم چه معنایی دارد.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش پیمایش استفاده شد. این بررسی از نظر هدف یک بررسی کاربردی و از نظر وسعت یک تحقیق پهنای نگر است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد فینی و پرسشنامه محقق ساخته است. جامعه آماری جوانان شهر تبریز و بوکان بود که در شهرهای تبریز و بوکان ساکن بودند. جامعه آماری در شهر

تبریز شامل کل جمعیت زن و مرد در بازه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال بر اساس سرشماری عمومی سال ۹۵ به تعداد ۶۵۷۶۶۸ نفر بود. حجم نمونه در جامعه آماری شهر تبریز با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به دست آمد. جامعه آماری در شهر بوکان شامل کل جمعیت زن و مرد در بازه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال بر اساس سرشماری عمومی سال ۹۵ به تعداد ۶۸۳۳۷۷ نفر بود. حجم نمونه در جامعه آماری شهر بوکان با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۱ نفر تعیین شد. روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک بود که جامعه موردنظر را به دو طبقه جوانان دختر و پسر تقسیم و به نسبت حجم جامعه نمونه انتخاب گردید. اعتبار ابزار از طریق اعتبار صوری مورد ارزیابی قرار گرفت. برای تامین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد:

جدول شماره (۱): ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

ضریب آلفای کرونباخ	متغیرهای تحقیق
۰/۸۰۵	عدالت اجتماعی ادراک شده
۰/۷۹	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی
۰/۶۶	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی
۰/۷۱	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت
۰/۹۳	شاخص‌های هویت قومی
۰/۸۶	تعلق اجتماعی به هویت قومی
۰/۸۴	دلبستگی اجتماعی به هویت قومی
۰/۸۳	تعصب اجتماعی به هویت قومی

یافته‌های پژوهش

از کل نمونه مورد بررسی، ۵۰/۳ درصد زن و ۴۹/۷ درصد مرد، ۴۸/۷ درصد کرد و ۵۱/۳ درصد ترک بودند. تحصیلات ۳۰/۶ درصد دیپلم، ۲۰/۷ درصد فوق دیپلم، ۲۷/۸ درصد لیسانس، ۱۵/۶ درصد فوق لیسانس و ۵/۴ درصد دکتری بود. میانگین میزان شاخص‌های هویت قومی ۴/۰، کمترین مقدار ۲/۵۰ و بیشترین مقدار ۵/۰ است. میانگین میزان تعلق اجتماعی به هویت قومی ۴/۰۹، کمترین مقدار ۲/۶۰ و بیشترین مقدار ۵/۰ است. میانگین میزان دلبستگی اجتماعی به هویت قومی ۴/۱۹، کمترین مقدار ۲/۲۵ و بیشترین مقدار ۵/۰ است. میانگین میزان تعصب اجتماعی به هویت قومی ۳/۷۶، کمترین مقدار ۱/۶۰ و بیشترین مقدار ۵/۰ است. میانگین میزان عدالت اجتماعی ادراک شده ۳/۶۳، کمترین مقدار ۱/۳۶ و بیشترین مقدار ۵/۰ است. میانگین میزان احساس در توزیع فرصت‌های شغلی ۳/۵۰، کمترین مقدار ۱/۰ و بیشترین مقدار ۵/۰ است. میانگین میزان احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی ۳/۷۲، کمترین مقدار ۱/۷۵ و بیشترین مقدار ۵/۰ است. میانگین میزان احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت ۳/۷۱، کمترین مقدار برابر ۱/۴۰ و بیشترین مقدار ۵/۰ است.

جدول شماره (۲): آماره‌های توصیفی شاخص‌های هویت قومی

تعداد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	مینیمم	ماکزیمم	
۷۷۸	۴/۰۰	۰/۵۵	-۰/۲۹	-۰/۴۷	۲/۵۰	۵/۰۰	شاخص‌های هویت قومی
۷۷۸	۴/۰۹	۰/۶۰	-۰/۴۵	-۰/۲۲	۲/۶۰	۵/۰۰	تعلق اجتماعی به هویت قومی
۷۷۸	۴/۱۹	۰/۶۴	-۰/۵۵	-۰/۴۴	۲/۲۵	۵/۰۰	دلبستگی اجتماعی به هویت قومی
۷۷۸	۳/۷۶	۰/۷۸	-۰/۳۶	-۰/۶۰	۱/۶۰	۵/۰۰	تعصب اجتماعی به هویت قومی

جدول شماره (۳): آماره‌های توصیفی عدالت اجتماعی ادراک شده

تعداد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	مینیمم	ماکزیمم	
۷۷۸	۳/۶۳	۰/۷۶	-۰/۳۴	-۰/۵۴	۱/۳۶	۵/۰۰	عدالت اجتماعی ادراک شده
۷۷۸	۳/۵۰	۱/۰۵	-۰/۴۸	-۰/۷۸	۱/۰۰	۵/۰۰	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی
۷۷۸	۳/۷۲	۰/۷۹	-۰/۳۵	-۰/۵۱	۱/۷۵	۵/۰۰	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی
۷۷۸	۳/۷۱	۰/۸۱	-۰/۴۷	-۰/۳۵	۱/۴۰	۵/۰۰	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت

برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شده است. نتایج آزمون نشان داد که داده‌های به دست آمده توزیع نرمالی دارد و می‌توان از آزمون‌های پارامتری استفاده کرد.

- بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.

ضریب همبستگی پیرسون برابر ۰/۴۵۴ و سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۱ است. با توجه به این که سطح معنی‌داری آزمون پیرسون کمتر از ۰/۰۵ است فرض مستقل بودن متغیرها رد می‌شود. یعنی بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. بین میزان مولفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

جدول شماره (۴): آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین عدالت اجتماعی ادراک شده و شاخص‌های هویت قومی

عدالت اجتماعی ادراک شده	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت		
۰/۴۵۴	۰/۳۰۶	۰/۳۷۳	۰/۴۹۱	ضریب همبستگی	شاخص‌های هویت قومی
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری	
۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸	تعداد	

- بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان تعلق اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.

ضریب همبستگی پیرسون برابر $0/32$ و سطح معنی‌داری آزمون $0/001$ است. با توجه به این که سطح معنی‌داری آزمون پیرسون کمتر از $0/05$ است فرض مستقل بودن متغیرها رد می‌شود. یعنی بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان تعلق اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. بین میزان مولفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان تعلق اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

جدول شماره (۵): آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین عدالت اجتماعی ادراک شده و تعلق اجتماعی به هویت قومی

عدالت اجتماعی ادراک شده	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت	ضریب همبستگی	تعلق اجتماعی به هویت قومی
0/32	0/185	0/252	0/399	سطح معنی‌داری	
0/001	0/001	0/001	0/001	تعداد	
778	778	778	778		

- بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.

ضریب همبستگی پیرسون برابر $0/345$ و سطح معنی‌داری آزمون $0/001$ است. با توجه به این که سطح معنی‌داری آزمون پیرسون کمتر از $0/05$ است فرض مستقل بودن متغیرها رد می‌شود. یعنی بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. بین میزان مولفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

جدول شماره (۶): آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین عدالت اجتماعی ادراک شده و دل‌بستگی اجتماعی به هویت قومی

عدالت اجتماعی ادراک شده	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت	ضریب همبستگی	دل‌بستگی اجتماعی به هویت قومی
0/345	0/268	0/267	0/322	سطح معنی‌داری	
0/001	0/001	0/001	0/001	تعداد	
778	778	778	778		

- بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان تعصب اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.

ضریب همبستگی پیرسون برابر $0/446$ و سطح معنی‌داری آزمون $0/001$ است. با توجه به این که سطح معنی‌داری آزمون پیرسون کمتر از $0/05$ است فرض مستقل بودن متغیرها رد می‌شود. یعنی بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان تعصب اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. بین میزان مولفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت-های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان تعصب اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

جدول شماره (۷): آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین عدالت اجتماعی ادراک شده و تعصب اجتماعی به هویت قومی

عدالت اجتماعی ادراک شده	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت		
$0/446$	$0/299$	$0/393$	$0/472$	ضریب همبستگی	تعصب اجتماعی به هویت قومی
$0/001$	$0/001$	$0/001$	$0/001$	سطح معنی‌داری	
۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸	تعداد	

- بین میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی جوانان ترک و کرد در شهرهای تبریز و بوکان تفاوت وجود دارد.

میانگین میزان گرایش به شاخص‌های هویت قومی در بین جوانان کرد $4/01$ و در بین جوانان ترک $3/99$ و سطح معنی‌داری $0/663$ است. با توجه به سطح معنی‌داری آزمون t که بزرگ‌تر از $0/05$ است فرض تحقیق رد می‌شود. در نتیجه میزان پای‌بندی به شاخص‌های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد در شهرهای تبریز و بوکان تفاوت معنی‌داری ندارد ولی میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت قومی در بین جوانان کرد شهر بوکان به طور معنی‌داری بیشتر از جوانان ترک شهر تبریز است.

جدول شماره (۸): نتایج آزمون t مستقل برای مقایسه میزان شاخص‌های هویت قومی بر حسب قومیت

متغیر وابسته	قومیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آزمون لوین		آزمون t	
					آماره F	سطح معنی‌داری	آماره t	درجه آزادی
شاخص‌های هویت قومی	کرد	۳۷۹	$4/01$	$0/46$	$40/706$	$0/001$	$0/436$	$733/485$
	ترک	۳۹۹	$3/99$	$0/63$				
تعلق اجتماعی به هویت قومی	کرد	۳۷۹	$4/09$	$0/52$	$18/242$	$0/001$	$0/279$	$751/806$
	ترک	۳۹۹	$4/08$	$0/66$				
دل‌بستگی اجتماعی به هویت قومی	کرد	۳۷۹	$4/27$	$0/58$	$21/874$	$0/001$	$3/212$	$766/126$
	ترک	۳۹۹	$4/12$	$0/69$				
تعصب اجتماعی به هویت قومی	کرد	۳۷۹	$3/71$	$0/76$	$0/843$	$0/359$	$-1/629$	۷۷۶
	ترک	۳۹۹	$3/80$	$0/80$				

- بین میزان عدالت اجتماعی ادراک شده جوانان ترک و کرد در شهرهای تبریز و بوکان تفاوت وجود دارد. میانگین میزان عدالت اجتماعی ادراک شده در بین جوانان کرد برابر ۳/۷۱ و در بین جوانان ترک برابر ۳/۵۵ و سطح معنی داری برابر ۰/۰۰۴ است. با توجه به سطح معنی داری آزمون t که کمتر از ۰/۰۵ است فرض صفر رد می شود. در نتیجه میزان عدالت اجتماعی ادراک شده در بین جوانان کرد شهر بوکان به طور معنی داری بیشتر از جوانان ترک شهر تبریز است. میزان مولفه های احساس برابری در توزیع فرصت های شغلی و احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی در بین جوانان کرد شهر بوکان به طور معنی داری بیشتر از جوانان ترک شهر تبریز است. میزان مولفه احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت در بین جوانان ترک شهر تبریز به طور معنی داری بیشتر از جوانان کرد شهر بوکان است.

جدول شماره (۹): نتایج آزمون t مستقل برای مقایسه میزان عدالت اجتماعی ادراک شده بر حسب قومیت

متغیر وابسته	قومیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آزمون لوین		آزمون t	
					آماره F	سطح معنی داری	آماره t	درجه آزادی
عدالت اجتماعی ادراک شده	کرد	۳۷۹	۳/۷۱	۰/۷۲	۳/۶۸۳	۰/۰۵۵	۲/۹۰۸	۷۷۶
	ترک	۳۹۹	۳/۵۵	۰/۷۹				
احساس برابری در توزیع فرصت های شغلی	کرد	۳۷۹	۳/۷۳	۰/۹۴	۱۱/۴۹	۰/۰۰۱	۶/۲۰۵	۷۶۶/۹۱۹
	ترک	۳۹۹	۳/۲۸	۱/۱۰				
احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	کرد	۳۷۹	۳/۷۹	۰/۷۶	۲/۸۷۵	۰/۰۹	۲/۴۴۴	۷۷۶
	ترک	۳۹۹	۳/۶۶	۰/۸۰				
احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت	کرد	۳۷۹	۳/۶۳	۰/۷۸	۱/۷۲۹	۰/۱۸۹	-۲/۴۸	۷۷۶
	ترک	۳۹۹	۳/۷۸	۰/۸۳				

بحث و نتیجه گیری

هدف اصلی تحقیق تعیین رابطه بین پای بندی جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان به هویت قومی با عدالت اجتماعی ادراک شده بود. فرضیه اصلی تحقیق این بود که «بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان پای بندی به شاخص های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد». آزمون فرضیه نشان داد که بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان پای بندی به شاخص های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی داری وجود داشت و نیز بین میزان مولفه های احساس برابری در توزیع فرصت های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان پای بندی به شاخص های هویت قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی داری وجود داشت.

این یافته با تحقیقات جعفری نیا و دیگران (۵)، قاسمی و دیگران (۴)، همسویی دارد. همچنین یافته های حاصل از بررسی این فرضیه تایید شده «بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان تعلق اجتماعی به هویت

قومی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد» با تحقیقات جعفری‌نیا و دیگران (۵)، قاسمی و دیگران (۴)، همسویی دارد. هر چه میزان ادراک از عدالت اجتماعی بیشتر باشد احساس تعلق به هویت قومی افزایش می‌یابد. با توجه به نظر اریکسون می‌توان گفت برای تشکیل هویت قومی دو شرط لازم است، اول وجود مولفه‌های فرهنگی به عنوان عناصر لازم هویت قومی و دوم آگاهی از این عناصر فرهنگی و ارتباط آن‌ها با دیگر گروه‌های قومی است. اگر گروه در کنش متقابل با دیگران نباشد و در این کنش متقابل به تفاوت‌های خود و دیگران آگاهی پیدا نکند گروه قومی به وجود نمی‌آید. مطابق نظریات مربوط به عدالت رالز اگر افراد جامعه توزیع منابع و امتیازات را عادلانه ارزیابی کنند، درک عدالت در میان آن‌ها بالا خواهد بود و جامعه از نظم و ثبات بیشتری برخوردار است. عدالت اجتماعی از طریق تامین فرصت‌های برابر برای افراد جامعه توجه به تفاوت استعداد و توانایی‌های محوری و در عین حال توجه به عدالت توزیعی قابل تحقق است. برابر دانستن افراد در مقابل قانون و ایجاد فرصت‌های برابر برای همه در قالب توزیع امکانات و منابع به صورت یکسان می‌تواند زمینه مناسبی برای تحقق عدالت اجتماعی در جامعه و به دنبال آن ادراک از عدالت اجتماعی را فراهم سازد. مطابق نتایج این پژوهش میزان پای‌بندی به هویت ملی و میزان ادراک از عدالت اجتماعی در بین دو قوم ترک و کرد اندکی متفاوت است و ضروری است بخش اصلی عدالت مطابق نظریات برابری افراد در برابر دانستن همه اقوام در برابر قانون و ایجاد فرصت‌های برابر برای همه در بین دو قوم ترک و کرد محقق گردد. هویت اجتماعی در جریان تعامل آن‌ها شکل می‌گیرد. بر طبق نظر جرج هومنز اگر فرد احساس محرومیت و تبعیض کند به هنجارهای اجتماعی بی‌توجه می‌شود و ارزش‌ها و الگوهای عام جمعی را نمی‌پذیرد، ولی اگر در جامعه عدالت توزیعی رعایت شود فرد را از اخلاق خاص گرایانه یا هویت خاص گرایانه به طرف اخلاق عام‌گرایانه یا هویت جمعی عام سوق می‌دهد.

پیشنهادها

- با توجه به این که میزان پای‌بندی به هویت قومی و میزان عدالت اجتماعی ادراک شده در بین جوانان کرد شهر بوکان به طور معنی‌داری بیشتر از جوانان ترک شهر تبریز است پیشنهاد می‌شود:
- ظرفیت‌ها و بسترهای مشارکت عمومی در جهت تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های ملی برای همه اقوام جامعه فراهم گردد.
  - سامان‌بخشی و حفظ میراث فرهنگی و تاریخی هر قوم با اقداماتی نظیر تشویق مولفان قومی به نوشتن کتاب‌های تاریخی و رمان و سایر کتب درباره قوم خود.
  - تشکیل کتابخانه‌های محلی و مجهز و تشویق فعال نمودن آن‌ها به فعالیت‌های پرورشی و پژوهشی و تشویق پژوهشگران جوان به تفحص و تحقیق درباره تاریخ و فرهنگ آداب و سنن خود.
  - به‌دادن به آداب و سنن و مناسک محلی اقوام و کمک به رونق و پخش آن‌ها در رسانه ملی.

تعارض منافع

«بنا بر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.»

منابع

1. Ahmadlou, Habib. & Afrough, Emad. (2002). A Study of the Relationship between National and Ethnic Identity among the Youth of Tabriz, Quarterly Journal of National Studies, Fourth Year, No. 13.
2. Ashcraft, B & Griffiths, G. & Tiffin, H. (1998). Key Concepts in post Colonial Studies. London: Routledge.
3. Furman, G. (2016). Social Justice Leadership as praxis: Developing capacities through preparation programs. Educational Administration Quarterly. 48 (2).
4. Gasemi, Alireza. and Ground, Jamshid. (2015). A Study of the Relationship between the Sense of Social Government and the National Identity of Kurdish Youth, A Case Study of Qorveh City, Youth Studies, Spring, Volume 5, Number 17.
5. Jafarinia, Saeed. & et al. (2017). Meta-analysis of the consequences and events of organizational identity, Quarterly Journal of Organizational Behavior Studies; Year 6, No. 4.
6. Jafarpour. & et al. (2015). "Explaining the Relationship between Three Individual, Social, and National Identities with Citizens' Commitment to Citizenship Culture", Iranian Social Development Studies Quarterly, Volume 6, Number 4.
7. Navvah, Abdolreza. (2007). The effect of the feeling of relative deprivation on ethnic identity and national identity, a case study of the Arabs of Khuzestan province, Iranian Journal of Sociology, Volume 8, Number 2.
8. Nili, Massoud. & et al. (2006). Economics and Social Justice, Tehran, Ney Publishing.
9. Phinney, j. (1992). "The Multigroup Ethnic Identity Measure: A New Scale for use with Adolescents and Young Adults from Diverse Groups." Journal of Adolescent Research. 7.
10. Poor Ezzat, A. Asghar. (2001). Government Management and Social Justice, Management Knowledge, No. 55.
11. Tagfel, H. (1982). Social Identity and Intergroup Relations. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Turner, G. & Haslam, S. (2001). Social identity organization and Leadership. in: E. Turner. Group at work London: Lawrence Erlbaum Associates publishers.
13. Yaghoubi, Jamshid. (2009). Iranians' perception of justice, Tehran- Sociologists.